

Вікторія Олександрівна Гіголаєва-Юрченко

Голос як інструмент ідентичності: антропологічний вимір академічного співу

УДК 784.9:130.2

DOI <https://doi.org/10.24195/artstudies.2025-4.10>

Вікторія Олександрівна Гіголаєва-Юрченко
кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри хорового диригування
та академічного співу
Харківської державної академії
ORCID: 0000-0001-8137-487X

Стаття надійшла у редакцію: 31.10.2025

Стаття прийнята: 25.11.2025

Опубліковано: 22.12.2025

У статті досліджено голос як універсальний феномен культури та інструмент формування людської ідентичності у сфері академічного співу. Зазначено, що у сучасній гуманітарній думці голос дедалі частіше осмислюється не лише як акустичне або фізіологічне явище, але й як носій духовного досвіду, тілесної пам'яті та культурної тягlostі. У центрі уваги перебуває взаємодія природного та соціального вимірів голосу, його роль у процесах самоідентифікації виконавця, формуванні професійної, гендерної, етичної та національної самосвідомості.

Методологічну основу дослідження становить поєднання феноменологічного, антропологічного, культурологічного, музикознавчого та вокально-педагогічного підходів. Спираючись на концепції Р. Барта, А. Кавареро, М. Долара, С. Коннора, М. Фелдман, К. Мейзель, С. МакКлері, Дж. Поттера, К. Боземана, І. Тітце, Р. Міллера, Й. Сундберга та В. Антонюк, авторка доводить, що голос є не лише фізіологічною функцією чи інструментом комунікації, але й особливим «антропологічним простором», у якому з'єднуються тіло, дух і культура.

Виявлено, що академічний вокал вибудовує унікальну форму саморепрезентації – голос постає як своєрідна біографія, у якій технічні, звукові та емоційно-виразові характеристики перетворюються на складові частини особистісного образу виконавця. Показано, що в процесі вокального навчання голос проходить шлях від природного звукоутворення до художньо усвідомленого звучання, яке відображає особистий стиль, соціокультурне походження і духовну орієнтацію виконавця.

Особливу увагу приділено українській вокальній традиції, у якій, за В. Антонюк, поєднуються фольклорна кантиленність, емоційна відвертість і європейська технічна довершеність школи bel canto. Саме цей синтез створює унікальну модель українського голосу – інтонаційно відвертого, темброво м'якого, духовно наповненого. У ньому зберігається архетип народної пісні як джерела національної ідентичності, що набуває нових форм у академічному виконавстві.

З'ясовано, що антропологічний аспект голосу полягає в його здатності виступати не лише як естетичний, але й як екзистенційний феномен: у процесі співу людина самотвориться, утверджуючи свою внутрішню та зовнішню присутність у культурному просторі. Академічний вокал у цьому сенсі є не лише технікою, але й способом буття, у якому тіло й дух, звук і сенс досягають гармонії.

Перспективи подальших наукових досліджень пов'язані з розробкою методології антропології голосу у вокальній педагогіці, вивченням національних моделей тембрової ідентичності та аналізом сучасних тенденцій у взаємодії академічного і фольклорного вокалу.

Ключові слова: голос, ідентичність, антропологія голосу, академічний спів, вокальна педагогіка, тілесність, bel canto, тембр, українська музична культура.

Постановка проблеми. У сучасному гуманітарному дискурсі феномен голосу постає як важливий інструмент осмислення людської природи, її тілесного, духовного та культурного буття у світі. Голос не обмежується фізіологічною дією вокального апарату чи акустичним звучанням – він постає як неповторна форма самовираження, у якій поєднуються природне й культурне, тілесне й свідоме, особистісне й колективне начала. Вокальний звук є не лише результатом технічної майстерності чи тренування, але й насамперед проявом духовного досвіду, внутрішньої енергії та національної інтонаційної пам'яті.

Особливу актуальність проблеми визначає зміна парадигми у вокальній педагогіці та музикознавстві, де все більше уваги приділяється не лише технічним аспектам постановки голосу, але й його антропологічній сутності – як засобу самопізнання, комунікації, психофізичного саморозкриття особистості. У цьому контексті академічний

спів розглядається як особливий тип художньої діяльності, що втілює єдність тілесного й духовного, матеріального й символічного, професійного й культурного.

Голос академічного співака є водночас біологічною даністю і соціокультурним конструктом, який несе у собі досвід індивідуальної біографії, професійного становлення, мовно-національної традиції та духовно-етичних орієнтирів. Його інтонаційна природа – це прояв внутрішнього світу людини, закоріненого в культурі та історичній пам'яті народу. Саме через голос відбуваються «олюднення» музики, перетворення звуку на смисл, а тіла – на духовний резонатор культури.

Проблема полягає у тому, що, попри наявність численних вокально-педагогічних, акустичних і психофізіологічних досліджень, голос як феномен ідентичності в академічному співі залишається недостатньо осмисленим у контексті антропології музики. Необхідним є системний підхід, який дає

змогу поєднати технічний, художній і культурно-антропологічний виміри, виявивши, як голос функціонує як інструмент самопрезентації, комунікації та духовного самоствердження митця.

Таким чином, актуальність дослідження визначається потребою у глибшому розумінні голосу не лише як предмета вокальної техніки, але й як живого процесу формування особистісної, національної та культурної ідентичності, що відбувається через мистецтво академічного співу.

Аналіз актуальних досліджень. У сучасній гуманітаристиці сформувалося кілька взаємодоповнювальних напрямів осмислення голосу (філософсько-антропологічний, культурологічно-ідентифікаційний і вокально-педагогічний), які разом вибудовують рамку для інтерпретації академічного співу як простору формування ідентичності.

Р. Барт (Barthes, 2009) вводить поняття *grain de la voix* («зерно голосу») як індикатор тілесної присутності суб'єкта в звучанні, що не зводиться до вербального змісту. Для А. Кавареро (Cavarero, 2005) голос є етико-екзистенційним жестом «бути-з-іншими»: він задає унікальну адресованість і вразливість суб'єкта, засновуючи міжособистісний вимір звучання. М. Долар (Dolar, 2006) окреслює голос як «залишок» між тілом і логосом, який витікає як від суто акустичного, так і від суто семіотичного опису. С. Коннор (Connor, 2000), простежуючи культурні міфи про голос, демонструє історичні механіки «одухотворення» звуку та його відриву від тіла у модерних медіа.

Історико-культурний аспект голосу розкрито у монографії М. Фелдман (Feldman, 2016), де феномен кастратів показано як приклад соціально сконструйованого тіла, у якому природа і культура вступають у конфлікт. Авторка доводить, що голос – це результат не лише біології, але й культурних і політичних рішень.

С. МакКлері (McClary, 2002) аналізує вокальне мистецтво як простір гендерних репрезентацій, де тембр і драматургія співу відображають соціальні ролі. Дж. Поттер (Potter, 1998) розглядає *vocal authority* як форму ідеологічної влади стилю, у межах якої техніка й манера співу стають маркерами соціального статусу. К. Мейзель (Meizel, 2020) вводить поняття *multivocality* – множинності голосів, які відображають складну динаміку сучасної ідентичності. Н. Ейдсгейм (Eidsheim, 2019) вивчає голос як носій расових і культурних кодів, показуючи, як соціальні стереотипи формують способи слухання й сприйняття тембру.

З іншого боку, вокальна педагогіка XX – XXI століть, представлена працями Р. Міллера (Miller, 1986), Й. Сундберга (Sundberg, 1989), І. Тітце (Titze, 2000) і К. Боземана (Bozeman, 2022), поглиблює розуміння фізіологічних та акустичних механізмів голосоутворення. Ці автори доводять, що індивідуальна темброва ідентичність має матеріальну

основу, яка може бути розвинута педагогічними засобами без редукації художнього змісту до біомеханіки.

В українському музикознавстві важливу роль відіграє праця І. Антонюк (2007), у якій національна вокальна традиція постає як синтез духовності, етнічної інтонаційності та європейської технічної школи. Український академічний вокал формує унікальну модель інтонаційного мислення, де кантіленність, словесна виразність і природна теплота тембру поєднуються з професійною майстерністю.

Попри інтенсивність досліджень, між означеними напрямками зберігається методологічний розрив. Філософсько-антропологічні концепції рідко поєднуються з емпіричними вокально-педагогічними моделями, а культурологічні студії не завжди враховують фізіологічну основу звучання. Український вимір, у свою чергу, потребує осучасненого системного підходу, що поєднував би акустичний, психологічний та етнокультурний аналіз.

Таким чином, попри значну кількість теоретичних і практичних напрацювань, питання голосу як інструмента ідентичності в академічному співі залишається недостатньо комплексно дослідженим. Це визначає потребу в інтеграції філософських, культурологічних і вокально-педагогічних підходів для глибшого розуміння голосу як засобу самовираження, комунікації та духовної присутності людини у мистецтві.

Мета статті. Метою є комплексне дослідження голосу як антропологічного інструмента формування індивідуальної та культурної ідентичності в академічному співі.

Методологія дослідження. Методологічну основу статті становлять феноменологічний, антропологічний, культурологічний, музикознавчий та вокально-педагогічний підходи, що у взаємодії забезпечують цілісне осмислення голосу як багатовимірного явища – фізіологічного, естетичного й духовно-культурного феномена в системі академічного співу.

Результати та їх обговорення. Голос є найпервиннішим знаком людського існування, у якому тіло і дух перебувають у нерозривній єдності. Він не лише породжує звук, а матеріалізує сам факт буття, перетворюючи фізіологічний процес на акт духовної присутності. У співі тіло стає живим резонатором емоцій, дихання – образом свободи, а тембр – носієм індивідуальної істини. Згідно з І. Тітце (Titze, 2000) і К. Боземаном (Bozeman, 2022), голос функціонує як система динамічної рівноваги між тілесною механікою, психоемоційним станом і акустичним простором. Він є не просто біологічною функцією, а формою цілісного самовираження, де кожен тембровий відтінок пов'язаний з внутрішнім світом виконавця. В академічному співі ця гармонія набуває метафізичного виміру:

співак не просто «виконує» твір, а «озвучує себе», втілюючи індивідуальний духовний досвід у звуковій матерії. Таким чином, голос постає як «втілена присутність» – спосіб буття людини у світі через звучання.

Історично академічний вокал формувався як простір дисципліни та ідеалізації звуку. У європейській традиції *bel canto*, за Дж. Поттером (Potter, 1998) і С. МакКлері (McClary, 1991), домінувала ідея «чистого» голосу – звуку, звільненого від тілесної «непокори». Цей ідеал, породжений естетикою класицизму й раціоналізму, утверджував уявлення про безтілесну красу, де емоція підпорядковувалася технічній досконалості. Проте така модель часто віддаляла виконавця від природного джерела емоції, позбавляючи голос його людської теплоти.

Сучасна гуманітарна парадигма, представлена працями (Cavarero, 2005; Eidsheim, 2019), повертає голосу його тілесну правду. А. Кавареро (Cavarero, 2005) наголошує на тому, що голос завжди «адресований іншому» й існує лише у комунікації як акт взаємного впізнавання. Н. Ейдсгайм (Eidsheim, 2019) доводить, що слухання ніколи не є нейтральним: ми не просто чуємо звук, а сприймаємо в ньому тіло, стать, культуру, расу. Таким чином, академічний спів постає не лише естетичною, але й етичною практикою – засобом усвідомлення своєї тілесності, культурної пам'яті та приналежності через звук.

Українська традиція вокального мистецтва формувалася в іншій логіці. Як зазначає В. Антонюк (2007), вона створює концептуальний фундамент для розуміння української музичної ідентичності як гармонії духовного, етнічного та європейського початків. Український спів історично зберігав інтонаційну щирість і «прозорість» звуку, у якому технічна майстерність не відокремлена від емоційної правди. Для українського вокаліста академічний спів є не відривом від природи, а радше, її продовженням – усвідомленим, культурно структурованим і духовно вкоріненим. Це породжує феномен етнічно вкоріненої універсальності, коли національна інтонаційність поєднується з універсальною технікою європейського *bel canto*, утверджуючи українську школу як унікальний синтез локального й універсального.

На основі узагальнення представлених підходів формується авторська концепція «**втіленої вокальної ідентичності**», що трактує академічний спів як багаторівневу практику самопізнання, що включає три взаємопов'язані виміри (біологічний, психологічний та культурний).

Біологічний рівень визначає голос як продукт анатомії та дихальної координації, проте тіло не є механічним інструментом: у співі воно перетворюється на інструмент духу, де дихання стає символом свободи, а звукоутворення – процесом гармонізації фізичного й психічного.

Психологічний рівень пов'язаний з емоційною автентичністю виконавця: голос є дзеркалом його внутрішнього стану, здатності до емпатії, щирості, співпереживання. Р. Барт (Barthes, 2009) називав це «зерном голосу» – тілесно-чуттєвою матерією, у якій проявляється унікальна правда виконавця.

Культурний рівень охоплює голос як знакову систему, що несе у собі національну, мовну, естетичну та гендерну приналежність. У межах академічного співу техніка постає лише засобом розкриття глибинного змісту, тоді як сам голос виявляє себе як носій колективної пам'яті, мовної інтонації, культурної традиції.

У цьому триєдиному вимірі голос перетворюється на простір зустрічі природи, культури й духу, а спів стає не лише художньою дією, але й антропологічною подією – засобом формування людини як носія культури через практику звучання.

Сучасний вокаліст існує у світі множинних ідентичностей – професійних, гендерних, культурних. Як зазначає К. Мейзель (Meizel, 2020), спів у ХХІ столітті є актом *multivocality* – багатоголосої самопрезентації, у якій кожен тембр стає соціальним жестом і водночас виявом внутрішньої істини. Голос у цьому контексті – не замкнене «я», а діалогічна структура, спрямована до іншого. Виконавець через спів вступає у комунікацію з текстом, культурною традицією, аудиторією й самим собою. Академічний спів, заснований на дисципліні техніки та свободі інтерпретації, виявляє здатність бути медіатором між культурами – простором, де зустрічаються різні інтонаційні світи й духовні досвіди. Українська школа співу, поєднуючи народну відкритість з академічною врівноваженістю, демонструє приклад автентичності у глобальній множинності: її голос звучить одночасно локально й універсально.

Отже, академічний спів у сучасному культурному просторі постає не лише як технічно досконала виконавська практика, але й як форма духовного діалогу. У ньому поєднуються дисципліна й свобода, тілесність і духовність, національне коріння й універсальний гуманістичний сенс. Голос у цьому контексті є не просто акустичним феноменом, а втіленою мовою культури, через яку людина промовляє до світу – і водночас відкриває світ у собі.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Проведене дослідження засвідчує, що голос є фундаментальним інструментом людської ідентичності, у якому нерозривно поєднуються біологічні, психологічні та культурні начала. Він постає не лише як засіб комунікації чи художнього вираження, але й як втілена форма людського досвіду – простір, у якому тіло, емоція і смисл утворюють єдину систему саморозкриття. Академічний спів у цьому контексті розкриває антропологічний потенціал голосу як форми

духовного самовираження й культурного діалогу, де технічна досконалість поєднується з етичним і естетичним виміром особистості.

Запропонована концепція **втіленої вокальної ідентичності** відкриває можливість нового підходу до розуміння процесу вокального навчання – не як механічного вдосконалення технічних навичок, а як формування цілісної художньо-свідомої особистості, здатної до осмисленого творчого самовираження. Такий підхід переорієнтовує педагогічну практику на розвиток внутрішнього слуху, тілесної усвідомленості й духовної присутності співака.

Перспективи подальших наукових розвідок убачаються у створенні міждисциплінарної **антропології голосу**, що інтегруватиме здобутки вокальної акустики, психології сприйняття, культурної семіотики, гендерних студій і філософії мистецтва. Подібна наукова платформа дасть змогу розширити уявлення про голос як феномен, який формує не лише звук, але й саму людину – її ідентичність, духовність і культурну пам'ять.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонюк В. (2007). *Вокальна педагогіка (сольний спів)*: підручник. Київ: ЗАТ «Віпол», 174 с.
2. Barthes, R. (2009). *The grain of the voice: Interviews 1962–1980* (L. Coverdale, Trans.). Northwestern University Press.
3. Bozeman, K.W. (2022). *Practical vocal acoustics: Pedagogic applications for teachers and singers*. Bloomsbury Publishing PLC.
4. Cavarero, A. (2005). *For more than one voice: Toward a philosophy of vocal expression* (P.A. Kottman, Trans.). Stanford University Press. <https://doi.org/10.1353/par.2006.0010>.
5. Connor, S. (2000). *Dumbstruck: A cultural history of ventriloquism*. Oxford University Press.
6. Dolar, M. (2006). *A voice and nothing more*. The MIT Press.
7. Eidsheim, N.S. (2019). *The race of sound: Listening, timbre, and vocality in African American music*. Duke University Press.
8. Feldman, M. (2016). *The castrato: Reflections on natures and kinds*. University of California Press.
9. McClary, S. (2002). *Feminine endings: Music, gender, and sexuality* (New ed.). University of Minnesota Press. <https://doi.org/10.2307/843788>.

10. Meizel, K. (2020). *Multivocality: Singing on the borders of identity*. Oxford University Press.

11. Miller, R. (1986). *The structure of singing: System and art in vocal technique*. Schirmer Books.

12. Potter, J. (1998). *Vocal authority: Singing style and ideology*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511470226>.

13. Sundberg, J. (1989). *The science of the singing voice*. Northern Illinois University Press.

14. Titze, I.R. (2000). *Principles of voice production*. National Center for Voice and Speech.

REFERENCES

1. Antoniuk, V. (2007). *Vokalna pedahohika (solnyi spiv): pidruchnyk*. Kyiv: ZAT "Vipol" [Vocal pedagogy (solo singing): textbook.]. Kyiv: DMTsNZKM. 174.
2. Barthes, R. (2009). *The grain of the voice: Interviews 1962–1980* (L. Coverdale, Trans.). Northwestern University Press.
3. Bozeman, K.W. (2022). *Practical vocal acoustics: Pedagogic applications for teachers and singers*. Bloomsbury Publishing PLC.
4. Cavarero, A. (2005). *For more than one voice: Toward a philosophy of vocal expression* (P.A. Kottman, Trans.). Stanford University Press. <https://doi.org/10.1353/par.2006.0010>.
5. Connor, S. (2000). *Dumbstruck: A cultural history of ventriloquism*. Oxford University Press.
6. Dolar, M. (2006). *A voice and nothing more*. The MIT Press.
7. Eidsheim, N.S. (2019). *The race of sound: Listening, timbre, and vocality in African American music*. Duke University Press.
8. Feldman, M. (2016). *The castrato: Reflections on natures and kinds*. University of California Press.
9. McClary, S. (2002). *Feminine endings: Music, gender, and sexuality* (New ed.). University of Minnesota Press. <https://doi.org/10.2307/843788>.
10. Meizel, K. (2020). *Multivocality: Singing on the borders of identity*. Oxford University Press.
11. Miller, R. (1986). *The structure of singing: System and art in vocal technique*. Schirmer Books.
12. Potter, J. (1998). *Vocal authority: Singing style and ideology*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511470226>.
13. Sundberg, J. (1989). *The science of the singing voice*. Northern Illinois University Press.
14. Titze, I.R. (2000). *Principles of voice production*. National Center for Voice and Speech.

Voice as a tool of identity: anthropological dimension of academic singing

Viktoriya Oleksandrivna Gigolayeva-Yurchenko

Candidate of Art History,

Associate Professor of the Department of
Choral Conducting and Academic Singing
Kharkiv State Academy

ORCID: 0000-0001-8137-487X

The article examines the voice as a universal phenomenon of culture and a tool for the formation of human identity in the field of academic singing. It is noted that in modern humanitarian thought, the voice is increasingly interpreted not only as an acoustic or physiological phenomenon, but as a carrier of spiritual experience, bodily memory, and cultural persistence. The focus is on the interaction of the natural and social dimensions of the voice, its role in the performer's self-identification processes, in the formation of professional, gender, ethical and national self-awareness.

The methodological basis of the research is a combination of phenomenological, anthropological, cultural, musicological and vocal-pedagogical approaches. Based on the concepts of R. Barth, A. Cavarero, M. Dollar, S. Connor, M. Feldman, K. Meisel, S. McClary, J. Potter, K. Bozeman, I. Tietze, R. Miller, J. Sundberg, and V. Antoniuk, the author proves that the voice is not only a physiological function or a communication tool, but a special "anthropological space" in which body, spirit and culture are connected.

It was found that academic vocals build a unique form of self-representation – the voice appears as a kind of biography, in which technical, sound and emotional and expressive characteristics are transformed into components of the performer's personal image. It is shown that in the process of vocal training, the voice goes from natural sound production to artistically realized sound, which reflects the personal style, socio-cultural origin and spiritual orientation of the performer.

Special attention is paid to the Ukrainian vocal tradition, in which, according to V. Antoniuk, folk cantilene, emotional frankness and European technical perfection of the bel canto school are combined. It is this synthesis that creates a unique model of the Ukrainian voice – open in intonation, soft in timbre, spiritually filled. It preserves the archetype of the folk song as a source of national identity, which takes on new forms in academic performance.

It was found that the anthropological aspect of the voice consists in its ability to act not only as an aesthetic, but also as an existential phenomenon: in the process of singing, a person creates himself, asserting his internal and external presence in the cultural space. Academic vocal in this sense is not only a technique, but a way of being in which body and spirit, sound and meaning achieve harmony.

Prospects for further scientific research are related to the development of the methodology of voice anthropology in vocal pedagogy, the study of national models of timbre identity, and the analysis of modern trends in the interaction of academic and folklore vocals.

Keywords: voice, identity, voice anthropology, academic singing, vocal pedagogy, physicality, bel canto, timbre, Ukrainian musical culture.